

RADU OLTEAN
TEXT ȘI ILUSTRĂȚII

DACIA
RĂZBOAIELE
CU
ROMANII

VOLUMUL I
SARMIZEGETUSA

EDIȚIA A II-A, REVĂZUTĂ

 HUMANITAS
BUCUREȘTI

MULȚUMIRILE AUTORULUI

Mulțumesc, pe această cale, tuturor distinșilor oameni de știință, cercetători, istorici și arheologi, prieteni și colaboratori din țară și din străinătate, instituțiilor de artă și cultură care, în diferite etape ale elaborării acestei cărți și în diverse modalități, și-au arătat nobila disponibilitate de a mă ajuta cu generozitate.

Proiectul acestei cărți stă sub semnul aportului științific și al elanului spiritual fundamental ale lui: Valeriu Sârbu, Matei Florian Popescu, Daniel Spănu, Anișoara Sion, Cătălin Borangic, Dan Dimăncescu, Nicholas Dimăncescu, Iosif Vasile Ferencz, care m-au ajutat în stabilirea coordonatelor esențiale ale acestui complex demers editorial.

Cartea a căpătat prezenta formă mulțumită, în bună parte, bogăției de informații și tezaurului imagistic valoros strâns cu dăruire și pricepere, în decursul vremii, de instituțiile de cultură cu care am colaborat, precum și de: Vitalie Bărcă, Carmen Bem, Tudor Berza, Alexandru Berzovan, Mihai Cârștăian, Cristina Crăciun, Costea Florea, Gelu Florea, Andrei Gonciar, Eugen Iaroslavschi, Gabriela Gheorghiu, Ana Gruia, Cătălina Macovei, Răzvan Mateescu, Dragoș Măndescu, Monica Mărgineanu Cârstoiu, Andrei Mihai, Melinda Mitu, Ernest Oberländer-Târnoveanu, Dan Oltean, Coriolan Horațiu Opreanu, Aurora Pețan, Alina Popescu, Liviu Petculescu, Horea Pop, Cristi Roman, Alexandru Skultéty, Eugen S. Teodor, Lucrezia Ungaro, Leonard Velcescu.

Finalizarea acestei cărți n-ar fi fost posibilă fără ajutorul și sprijinul multor prieteni printre care mă simt dator să-i menționez pe: Nora Agapi, Marius Barbu, Kyle Brandse, Codrin Bucur, Alexandra Carlsson, Paul Cheptea și Asociația de Reconstituire Istorică „Terra Dacica Aeterna“, Bogdan Condurățeanu, Sandra Ecobescu și Fundația „Calea Victoriei“, Cristian Lascu, Ionuț Macri, Dan Marino, Frederik Marmann, Cristina Mitar, Marin Neagoe, Dragoș Oltean, Cristina Stanciu, Michael Tran, Ciprian Udrescu ș.a.

Mulțumiri speciale domnului Ernest Oberländer-Târnoveanu, directorul general al Muzeului Național de Istorie a României (MNIR–București) și colegilor domniei sale Cornel Constantin Ilie, George Nica, Mihai Bozgan, care, cu generozitate, m-au sprijinit în realizarea de fotografii ale unor valoroase artefacte din colecțiile muzeului.

De asemenea, îmi exprim gratitudinea față de Cabinetul de stampe al Bibliotecii Academiei Române (BAR), Muzeul Național de Istorie a Transilvaniei din Cluj (MNIT), Muzeul de Istorie și Etnografie din Orăștie, Muzeul de Istorie Națională și Arheologie din Constanța (MINA), Muzeul Civilizației Dacice și Romane din Deva (MCDR), Muzeul „Castelul Huniazilor“ din Hunedoara și muzeele din Roma menționate în carte.

Redactare: Domnica Macri, Alexandru Skultéty
Revizie editorială: Andrei Pogăciaș, Radu Gârmacea
Corectură: Cristina Jelescu
Machetă și layout: Radu Oltean, Dragoș Oltean
DTP: Dragoș Dumitrescu, Dan Dulgheru

Consultanță științifică privind reconstituirile arhitectonice: arh. Anișoara Sion

Consultanță științifică: Valeriu Sârbu, Matei Florian Popescu, Iosif Vasile Ferencz, Cătălin Borangic, Daniel Spănu, Andrei Mihai, Alexandru Berzovan.

Fotografiile a căror sursă nu este menționată aparțin autorului. Majoritatea imaginilor după reliefurile Columnei lui Traian sunt realizate după mulajul de la Muzeul Național de Istorie a României din București.

© HUMANITAS, 2019

Prezenta lucrare se află sub incidența prevederilor Legii nr. 8/1996 privind dreptul de autor și drepturile conexe (cu modificări). Reproducerea integrală sau parțială a textului sau a materialului imagistic, prin indiferent ce metodă (mecanică, electronică), se poate face doar cu acordul scris prealabil al editurii.

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
Oltean, Radu

Dacia: Războaiele cu romanii: Sarmizegetusa /
Radu Oltean. – București: Humanitas, 2019

Index

ISBN 978-973-50-6578-2

94

EDITURA HUMANITAS

Piața Presei Libere 1, 013701 București, România

tel. 021/408 83 50, fax 021/408 83 51

www.humanitas.ro

Comenzi online: www.libhumanitas.ro

Comenzi prin e-mail: vanzari@libhumanitas.ro

Comenzi telefonice: 021/311 23 30

Pagina 1: Terasa din Zona Sacră și situl arheologic Grădiștea Muncelului (fotografie aeriană, realizată în martie 2011 de Nicholas Dimăncescu)

Pagina 4: Traian și Decebal: detaliu din ilustrația bancnotei de 5000 de lei din 1945

Această carte este dedicată lui Nicholas Dimănescu – stins din viață în urma căderii de pe o stâncă în Munții Orăștiei, deasupra peșterii Cioclovina, în timpul filmărilor la documentarul inspirat de subiectul și ilustrația prezentului volum; tatălui său, Dan Dimănescu – care a avut puterea să finalizeze acest film, și soției mele, Sandra, care, cu nesfârșită răbdare, m-a sprijinit în cei aproape patru ani cât timp am lucrat la ea.

CUVÂNT ÎNAINTE

Dincolo de ilustrația neobișnuit de bogată (peste 190 de imagini color: ilustrații, artefacte, hărți, monumente), această carte vă propune o viziune proaspătă asupra istoriei conflictelor daco-romane de acum 2000 de ani, o istorie curățată pe cât posibil de balastul ideologic și naționalist. Am adunat și adaptat pentru publicul iubitor de istorie, dar neconectat la publicațiile științifice și academice, marea majoritate a rezultatelor cercetărilor, studiilor și descoperirilor arheologice mai vechi și mai noi. Nu mi-am permis să speculez excesiv, în privința momentelor istorice neclare, însă am folosit, poate prea des, cuvinte precum „probabil“ sau „poate“. Dar nici nu m-am ferit să sugerez unele posibilități, atunci când – rar – izvoarele istorice sau urmele arheologice au fost ceva mai generoase. Există cititori care ar putea fi surprinși că unele afirmații sau momente istorice prezentate în carte nu corespund cu ceea ce știau din filme, de la școală, din vechile cărți și reviste sau chiar din unele muzee. Sper ca tot ceea ce vor citi în această carte

să fie puțin mai aproape de acel *adevăr* istoric pe care îl căutăm, teoretic, cu toții.

Trebuie explicat că termenul *barbar* folosit în text nu are conotații peiorative (necioplit, sălbatic, agresiv), ci sensul dat de greci și romani popoarelor aflate în afara civilizației greco-romane. Cuvântul provine din greacă și-l desemna pe străinul ce vorbea o limbă de neînțeles (pentru greci), asemenea ciripitului de pasăre.

Această carte se dorește de popularizare. Din acest motiv, nu am respectat decât parțial regulile academice legate de notele de subsol și citarea autorilor. Autorii ale căror idei, păreri și cercetări au fost folosite în realizarea textului lucrării sunt trecuți în bibliografia de la sfârșitul cărții.

*Radu Oltean
aprilie 2013*

Înainte vreme, lumea era mult mai mică decât o știm astăzi. Mică, fiindcă doar atât ajunseseră vechii europeni să cunoască. Celții, grecii, iberii, latinii, tracii, germanii, sarmații își imaginau, fiecare, că țara lor este în

centrul lumii. Iar lumea, mai mare pentru unii, mai mică pentru alții, își avea marginile acolo unde se oprea și cunoașterea lor geografică. Într-o minunată hartă gravată de cartograful olandez Abraham Ortelius, repro-

dusă în ediția din 1590 a primului atlas geografic, apărut vreedată, *Theatrum Orbis Terrarum*, ne este prezentată „Lumea Veche” așa cum era știută de europeni și levantini la sfârșitul Antichității. La începutul veacului al

II-lea d.Hr., pentru europeni și pentru toți locuitorii de pe malurile Mediteranei, centrul lumii se afla la Roma, capitala celui mai mare, mai puternic și mai bogat imperiu al vremii.

*Templul lui Iupiter
Optimus Maximus
Capitolinul*

Colina Capitolinului

*Forumul vechi
-republican*

*Forumul lui
Caesar*

*Forumul Păcii
(al lui Vespasian)*

ROMA

Într-o zi din luna octombrie a anului 117 d.Hr., întreaga Romă participă cu tristețe la funeraliile celui ce a fost supranumit *optimus princeps*, „cel mai bun conducător“. Imperator Caesar Nerva Traianus Augustus (acesta era numele oficial) plecase la zei cu două luni în urmă, în Asia Mică, la întoarcerea din expediția împotriva parților. Avea șaiszeci și cinci ani și, cu câteva zile înainte de a muri, paralizase parțial, probabil în urma unui accident vascular cerebral. A murit la 9 august 117 în orașul Selinus (azi, Gazipașa, Turcia), în provincia Cilicia. Ulterior, localitatea a fost rebotezată Traianopolis și, în memoria sa, a fost ridicat un cenotaf (mormânt gol) monumental. Trupul a fost dus în Seleucia (azi, Selefke, Turcia), unde a fost incinerat. Apoi, urna cu cenușă a călătorit, pe mare, până la Roma, unde a fost depusă în soclul columnei ce-i purta numele.

Să aruncăm o privire asupra acestei zone centrale a Romei. Este zona forurilor, iar în mijloc este colina Capitolului, unde se aflau templele cele mai sfinte ale romanilor, în frunte cu cel al lui Iupiter Optimus Maximus Capitolinus, ce fusese recent reconstruit de Domițian, după incendiul din anul 80 d.Hr. La poalele Capitolului, se întindea vechiul For, din epoca republicană, ce avea în centru *Rostra*, tribuna oratorilor și, de jur împrejur, temple și edificii publice.

Începând cu Iulius Caesar și continuând cu Augustus, a apărut ideea forurilor imperiale, ctitorite de câte un împărat. În valea dintre dealul Quirinal și dealul Capitolului au fost construite cinci foruri grandioase: al lui Caesar, al lui Augustus, al lui Vespasian (*Forum Pacis*), al lui Nerva (construit, în mare parte, de Domițian) și al lui Traian.

FORUL LUI TRAIAN

VĂZUT DINSPRE SUD-VEST, RECONSTITUIRE

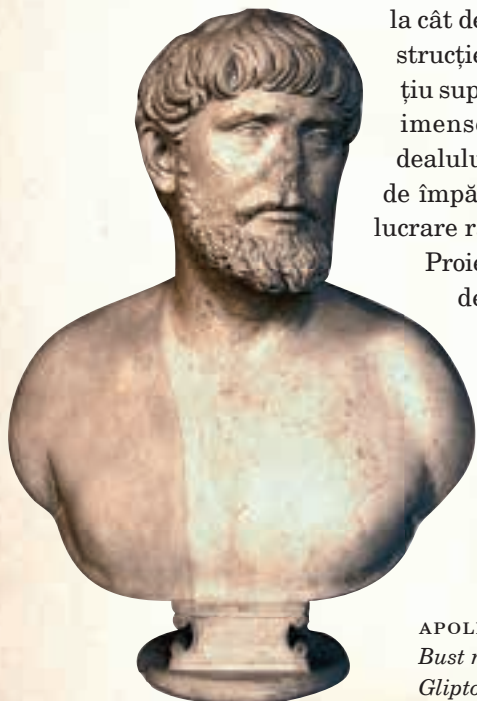
1. *Columna lui Traian*. 2. *Bibliotecile latină și greacă*. 3. *Propylaeum (Intrare monumentală)*. 4. *Basilica Ulpia*. 5. *Equus Traiani*. 6. *Exedra*. 7. *Arc triumfal*. 8. *Galerie (stoa) cu portice, statui de daci și stindarde*. 9. *Piața lui Traian*.

FORUL LUI TRAIAN

Forul lui Traian a fost inaugurat în anul 112, fiind ultimul și cel mai mare for construit în Roma (6 ha). A fost edificat în șase ani, atât cât trecuse de la terminarea celei de-a doua expediții împotriva lui Decebal, regele dacilor. Puțin timp, dacă ne gândim la cât de măreață era această construcție. Pentru obținerea de spațiu suplimentar, au fost necesare imense săpături în grosimea dealului Quirinal, începute deja de împăratul Domițian, pentru o lucrare rămasă neterminată.

Proiectul forului a fost realizat de marele arhitect Apollodor din Damasc și întrecea în mărime tot ce se construise similar până atunci. Spațiul cuprindea o imensă piață pavată cu marmură, mărginită de colonade, o

bazilică (practic, o enormă hală bogat decorată cu marmure colorate), două biblioteci, o neobișnuită – până atunci – coloană memorială și două intrări monumentale. În centrul pieței, se afla o statuie colosală de bronz aurit, reprezentându-l pe Traian călare. Statuia a înfruntat cu bine următorii trei sute de ani, existând mărturie că era încă în picioare la finele sec. al IV-lea, astăzi însă nemaipăstrându-se decât o umilă bucată de marmură din soțul acesteia, descoperită în anii din urmă de arheologii italieni. Pentru accesul principal în for, dinspre nord vest a fost construită o intrare monumentală (*propylaeum*), decorată cu imense coloane de granit gri egiptean, iar spre sud-est un arc triumfal încununat cu o statuie de bronz reprezentându-l pe Traian victorios într-un car cu șase cai. La construcția magnificului ansamblu de arhitectură, s-au folosit numeroase tipuri de piatră colorată scumpă, aduse din Asia Mică, Grecia sau Egipt. Dincolo de bazilică, au fost construite, simetric, două biblioteci, pentru arhivele imperiale, una pentru cele latine, alta pentru cele de limbă greacă. Între acestea, într-o curte interioară de mici dimensiuni, se înălța coloana. Reliefurile coloanei puteau fi urmărite de pe terasele amenajate pe biblioteci și pe bazilică.

APOLLODOR DIN DAMASC

Bust roman aflat în colecția
Glyptotecii din München, Germania

CUPRINS

<i>Cuvânt înainte</i>	5
ROMA	9
Forul lui Traian	10
Piața lui Traian	11
Statuile de daci	11
Arcul lui Constantin	14
Marea friză traiană de pe Arcul lui Constantin	16
Columna lui Traian	18
TRACII NORDICI	24
Zalmoxis	27
Geto-daci? Sau geți și daci?	27
RĂZBOAIELE CU ROMANII	29
Romanii ajung la Dunărea de Jos	30
Aelius Catus	31
Războaiele dacice ale lui Domițian	33
Tettius Iulianus îi învinge pe daci la Tapae.....	34
...Însă Decebal câștigă războiul...	35
SCURT ISTORIC AL CERCETĂRILOR	
DIN MUNȚII ORĂȘTIEI	36
Munții Orăștiei în vremea lui Decebal	38
<i>Murus Dacicus</i>	38
Costești	40
Blidaru	45
Piatra Roșie	47
Bănița	50
<i>Sarmizegetusa Regia</i>	51
Zona Sacră	55
Templul mare de calcar	58
Marele templu circular	59
Altarul Soarele de andezit	59
Marele templu de andezit	59
Cetatea	61
Fețele Albe	62
Civilizația fierului	62
RĂZBOAIELE LUI TRAIAN CU DECEBAL	68
<i>Expediția dacica prima</i>	71
Lucrările romanilor în defileul Dunării	78
<i>Tapae</i>	85
Neamuri germanice alături de Decebal?	93
<i>Nicopolis ad Istrum</i>	101
Înapoi în Munții Orăștiei	109
Romanii traversează Carpații	115
Fortificațiile de baraj de la Ponorici-Cioclovina	117
Căstrelle de marș	124
Decebal cere pace	131
SARMIZEGETUSA REGIA DUPĂ CUCERIRE	134
MONUMENTELE TRIUMFALE	
DE LA ADAMCLISI	136
<i>Bibliografie</i>	148
<i>Indice selectiv</i>	151

